

Hurbanov vzťah k rodisku očami životopiscov I.

Významnej osobnosti slovenských dejín, Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi, sa tento rok z dôvodu 200. výročia jeho narodenia zaslúžene venuje primeraná pozornosť. Články, štúdie, rozhlasové relácie, semináre sú sprievodným javom Hurbanovho roka. Jeho život a dielo poznáme vo viacerých verziách – stručných aj tých obsiahlejších – bohatších na faktografické údaje. Tých je dosť aj vďaka samotnému Hurbanovi, ktorý zanechal po sebe bohatú písomnú pozostalosť, korešpondenciu, biografické poznámky, aj niekoľko prác s biografickými črtami. Od čias, ako sa stal študentom na bratislavskom lýceu, vieme o ňom takmer všetky podstatné životopisné údaje. Lebo, ako píše jeho prvý životopisec **Július Bodnár**: „jeho život je zjavný a priehľadný“. Ale Bodnár zároveň upozorňuje, že takéto tvrdenie vôbec neplatí pre Hurbanovo detstvo, pretože „jeho počiatková mladosť, o ktorej sa aj on sám veľmi málo zmieňuje, je zahalená rúškom tajnosti“. Na tomto konštatovaní sa nič podstatné nezmenilo ani po 90 rokoch po napísaní týchto Bodnárových riadkov. Podobne sa totiž vyjadruje aj súčasná historička Daniela Kodajová, keď tvrdí, že Hurban nezanechal žiadne spomienky na detstvo a na rozdiel od ostatných štúrovcov svoje detstvo úspešne obchádzal.

Ako vidíme, časový interval medzi týmito dvoma názormi nepriniesol do problematiky Hurbanovo detstva nič nové. Obsahovo ho len doplnil o určité fakty, ktoré mali zdôvodniť, prečo bol Hurban na spomienky z detstva taký skúpy. Spisovateľ **Vladimír Mináč**, autor niekoľkých esejí o Hurbanovi, na to našiel odpoveď: „pretože výchova u Hurbanovcov prebiehala v uhorsko-maďarskom duchu“ a z toho dôvodu mu neprirástol k srdcu ani Beckov: „opustené hniezdo plné uhorských zemanov.“ Veľmi dôležitá k vytvoreniu názoru na Hurbanove detstvo súčasníkmi je táto Mináčova úvaha: „Hurban akoby vôbec nemal detstvo, nikde ho nespomína a ak, len tak v úchytkoch a bez lyrického preniknutia. Jedinú výnimku tvoria mlynári Daranských (Viktóryovci) v Kálnici; jedni z troch krstných rodičov: tam býval rád“.

No najviac ovplyvnil mienku o Hurbanovom vzťahu k detstvu a k rodnému Beckovu autor biografickej knihy *Perom a mečom* **Tomáš Winkler**. Nepochybne je to najčítanejší životopis o Hurbanovi v súčasnosti, hoci jeho posledné, druhé vydanie, vyšlo v roku 1997, teda pred 20 rokmi. Winklerova znalosť Hurbanovho života a jeho spisovateľská erudícia spôsobuje, že kniha je pre spoznanie Hurbanovej osobnosti ešte aj dnes nenahraditeľným dielom. A je to práve Winkler, ktorý sa Hurbanovmu detstvu venoval o čosi viac, ako iní Hurbanovi životopisci, hoci pri tom vychádza z Mináčových úvah. Kapitulu, v ktorej sa Hurbanovmu detstvu venuje, nazval výstižne *Bolestou som podľžen otcovi*. Už z tohto názvu je zrejmé, že o akom detstve bude v kapitole reč. O takom, z ktorého si Hurban nemieni a nechce odnieť žiadnu spomienku na rodnú viesku. Sám takúto spomienku vraj vylúčil z pamäti, aby nezostala po nej ani stopa. Winkler to zdôvodňuje tým, že Hurban k veciam, ktoré ho v detstve obklopovali, nenadobudol nijaký citový vzťah. Tak ako Mináč, aj Winkler pripúšťa, že Hurban na svoje detstvo sem – tam spomína. Podľa nich to však nie sú spomienky na rodný Beckov, ale „na neďalekú Kálnicu, na divokrásne Lipky, mlyn Daranských, vráskavú ruku krstnej mamy, záhrady lúky...“. Kálnica nie je však jeho rodná vieska, takže táto spomienka nie je o jeho ozajstnom rodisku – o Beckove. Winklerovi pomáha v podstate aj sám Hurban. Vo svojom cestopise *Prechádzka po Považskom svete* napísal totiž vetu, ktorá sa stala východiskom pre všetky úvahy o Hurbanovom negatívnom vzťahu k rodisku v súčasnosti. Winkler túto vetu uvádza ako Hurbanov zážitok z jeho cesty: „Keď už ako mladoň navštíví svoju rodnú dedinu, nezdrží sa tu dlho, lebo príde len k večeru a jeho dojmy nie sú poznačené láskou k rodisku. O svojom rodisku napíše všetko tak, ako ho videl: Beckov je dosť nepekné mestečko, uprostred mesta sa kúpu po barinách husi a kačice, krásli ho bodľačie, žihlava a trnie“. Winkler k tomu ešte dodáva: „Prišiel sem bez sentimentality, bez dojatia,

a všetko videl tak, ako to v skutočnosti bolo. Nijaké spomienky na detstvo, na matku, na rodičovský dom; nič, čo by ho spájalo s minulosťou. Ostalo len bodľačie, trnie, žihlava, kačky, husi...“

Winkler však ide v týchto úvahách ďalej, keď tvrdí, že nedostatočná citová väzba na detstvo Hurbanovi zabránila stať sa ozajstným básnikom: „...pretože človek bez vlastnej citovej minulosti nemôže byť opravdivým lyrikom“. Zdá sa, že Winklerovi sa podarilo na necelej jednej strane svojej 250 stránkovej knihy dokázať, že Hurban naozaj nemal k svojmu rodisku žiadny citový vzťah. Tento Winklerov odkaz ovplyvňuje ešte aj v súčasnosti Hurbanových životopiscov.

V roku 2017, teda roku, v ktorom prebehli oslavy narodenia Jozefa Miloslava Hurbana, **Pavel Parenička** vo svojom diele *Štúr a Hurban, myšlienka a čin* (vydala Matica slovenská, Martin 2017) sa bez váhania odvážil napísať: „Hurban teda nijako zvlášť nepriľnul k matke prírode, ani k rodnej hrude. Vnímal ich ako čosi samozrejmé, Bohom dané, nemenné, neživé, obyčajné, jednoducho ako kulisu. O to s väčšou záľubou, než uprostred prírody, od útlej mladosti v neútulných malých študentských kuticiach čítal, rozmýšľal a meditoval, filozofoval a teologizoval“. Autor týchto viet s úplnou samozrejmou z Hurbana robí akéhosi čudáka – introverta, knihomoľa, ktorý „ležiac na prični slamníka, radšej uhrančivo a zádumčivo, až neprítomne pozeral na špinavú povalu plnú pavúčích sietí, než by si niekde vonku pod šírím nebom prižmuroval svoje modrosivé oči pred slnečnými lúčmi zlata na modrom azúre pozadia či nocou jastril zraky na hviezdnu oblohu, čo by sa ináč od romantika vyžadovalo“. Nedá mi, aby som už na tomto mieste nepoznamenal, že autor má veľké šťastie, že nie je Hurbanov súčasníkom. Hurban by bral takéto úvahy o ňom určite ako osobnú urážku. A vieme, ako Hurban reagoval, keď ho niekto urazil.

Tak, ako to teda vlastne s Hurbanom je – o jeho láske či neláske k prírode a k detstvu? Poďme sa na chvíľu prejsť so samotným Hurbanom po *Považskom svete*, aby sme sa priamo od neho dozvedeli o jednom i druhom viac.

Hurbanova prechádzka po Považskom svete a návšteva rodného Beckova v roku 1843

Prvotným podnetom vydať sa na „prechádzku po Považskom kraji“ bolo pre Hurbana uskutočnenie návštevy u svojej sestry Terézie, ktorá bývala v ďalekom Súľove. Ale túto cestu naprieč Trenčianskou župou si nezvolil po tradičných komunikáciách, ale so svojím spoločníkom Vedoslavom sa vybral cez malebné Považie. Hurban si z tejto prechádzky urobil takpovediac služobnú cestu. Veď len pred mesiacom hostil vo svojej fare v Hlbokom Ľudovíta Štúra a Michala Hodžu a dohodli sa na veľkej veci – reč národa sa stala spisovným jazykom. Hurban cítil, že nadišla chvíľa, aby sa táto udalosť zvestovala ako slovo Božie všetkým „verným synom národa,“ aby sa stal „ústami génia národného“ (Hurban, dielo II. Ed. V. Bosáková. Bratislava, Tatran, 1983, s.136). A Hurban sa cítil k tomuto poslaniu povolaný: „génus ma nadchol tak, že som sa stal povolaným, aby som sa teraz vydal na cestu k mojej sestre“. Už z tohto je zrejmé, že Hurbanovi na tejto ceste nešlo o nejaké osobné zážitky či spomienky. Hurbanov cestopis je nasýtený zdravým vlastenectvom a zážitkami z pobytu v považskej prírode, a to všetko je popretkávané s dojmami zo stretnutí s významnými slovenskými národovcami. Je to oslava slovenskej prírody i „synov Slávy“ – slovenských ľudí.

So svojím spoločníkom Vedoslavom sa na túto prechádzku vydal dňa 16. augusta 1843. Verní zmyslu tejto cesty, cielene si vyberali už od začiatku lokality, v ktorých žili osobnosti slovenského národného života. Spravidla to boli predstavitelia miestnej inteligencie – evanjelickí kňazi alebo evanjelickí rektori. Tak napr. v prvý deň sa zastavili v Prietrži u „drahého Ladislava“ (evanjelický farár Ladislav Paulíny). A ešte v ten istý deň stihli navštíviť slovenských národovcov v Bukovci na Myjave. Na druhý deň, 17. augusta, sa vybrali do Kostolného, kde ich hostil evanjelický farár Trokan, a zastavili sa aj v Bzinciach u mladého kaplána Daniela Koléniho, ktorý sa zhodou okolností stal o dva roky farárom v Beckove. Zo Bziniac po toku riečky Kamečnice, nižšie Klanečnice, sa dostávajú do chotára

dedinky Mnešice, kde sa im z vršku otvorila „dolina, na ktorej severnom konci sa ukázu vrchy a skaly pruštianske, zámok Trenčiansky, ba už hen vrcholce hôr belušských, nozdrovických a dolu na juhu — roviny až hen skoro trnavské, nie síce takéto výhľady, ale vyhlíadky do kútikov všelijakých, kde ľud náš tiež žije“. Takže až v Mnešiciach sa Hurban so spoločníkom dostali do „Považského sveta“. Dolu ich čakala rieka, ktorá dala meno celému Považiu – vtedy ešte nezregulovaný, neskrotný Váh. Prievozníka, ktorý mal so svojím člnom službu „Pod Tureckom,“ privolali ľudovou piesňou *Prevez, prevez, prievozníčku*. Keď sa plavili po pokojnom Váhu, schyľovalo sa už k večeru a po pristavení člna na druhom brehu naši cestovatelia pomaly museli pomýšľať na nocľah. Do tohto momentu, pri zdieľaní zážitkov z cesty, Hurban nie je skúpy na slovo. Ale hneď, ako sa ocitne na druhom brehu Váhu, v chotári svojho rodného Beckova, odmlčí sa a toto mlčanie preruší až nám známymi vetami, z ktorých zvlášť jedna svojim negatívnym obsahom kontrastuje so všetkým, čo dovtedy Hurban z priebehu cesty napísal: „*Nocou sme došli do Beckova. Nezdržal som sa tu dlho, hoci som tu uzrel svetlo života. Beckov je dosť nepekne mestečko, uprostred mesta sa kúpu po barinách husi a kačice, krásli ho bodľacie, žihľava a trnie*“.

Hurban so svojím spoločníkom vošiel do intravilánu Beckova z juhu. Obecná cesta ho viedla pár desiatok metrov od rodného domu a hoci cez tmú nevidel, musel tušiť blízkosť budovy kostola a fary, v ktorej sa narodil. Teda, z akých dôvodov Hurban obišiel fyzicky, ale aj vo svojom cestopise, toto, pre neho iste veľmi blízke miesto? A prečo napr. neprenocoval u svojho, takpovediac, kolegu, tiež evanjelického farára, ktorý v tom čase pôsobil na fare v Beckove? Veď táto fara bola jeho rodným domom. Už som naznačil, že túto „prechádzku“ bral Hurban ako cestu, ktorá mala mať predovšetkým osvetový charakter. So svojím spoločníkom sa mal zastavovať len na miestach, kde pôsobili slovenskí národovci. Beckovský farár Pavel Jozeffy však žiadnym národovcom nebol. Naopak, bol hanbou evanjelickej cirkvi pre svoj nezriadený a nemravný život (tento Pavel Jozefy, samozrejme, nemá nič spoločné s národnokultúrnym pracovníkom a cirkevným hodnostárom a spisovateľom, nositeľom toho istého mena aj priezviska – Pavlom Jozeffym, rodákom z Vrbovíc, ktorý žil v rokoch 1775 – 1848 a ktorého Hurban veľmi dobre poznal vážil si ho a priatelil sa s ním). Takže nečudujme sa, že mravne čistý Hurban sa takémuto človeku aj z tohto dôvodu vyhol v úctyhodnej diaľke, hoci býval v jeho rodnom dome. V auguste, počas prázdnin, sa v Beckove nenachádzal ani beckovský evanjelický kantor Pavel Mikulík, s ktorým sa Hurban poznal a priatelil.

Ale aj napriek tomu sa nám môže zdať, že Hurban mal o svojom rodnom kraji pri tejto príležitosti predsa len čo – to napísať. Je totiž veľmi zvláštne, že jediné vyjadrenie, ktoré o svojom rodnom Beckove Hurban podáva, je negatívna charakteristika Beckova ako nepekneho mestečka. Winkler to berie ako bernú mincu pri poznávaní Hurbanovho vzťahu k rodisku, teda ako dôkaz toho, že Hurban spomienky na detstvo vedome potláča a odstraňuje zo svojho duchovného života. No nikde nie je napísané, že Hurban svoje spomienky na detstvo nemohol potláčať aj z iného dôvodu, napr. aj preto, aby nám dokázal, že na tejto „prechádzke“ je objektívnym pozorovateľom, ktorý nie je ovplyvnený ničím osobným, teda ani spomienkami na rodný kraj. Mali by sme teda rátať aj s tou možnosťou, že Hurban chcel vidieť svoje rodné mestečko tak, akoby ho mohol vidieť hociktorý iný návštevník.

Hurbanove vyjadrenie nie je totiž v 19. storočí jediným negatívnym svedectvom o Beckove. J. L. **Holuby** píše, že Beckov už od dávna bol označovaný ako lokalita, ktorá nebola ani mestom ani dedinou, v ktorej vymrel život. Doslovne píše: „*O Beckove sa už dávno hovorí: Beckov je umrlčina, nie dedina, ani mesto*“. Aj znalosť histórie Beckova nám potvrdzuje, že Beckov má v tomto období už svoje slávne časy dávno za sebou a prežíva hospodársky aj spoločenský úpadok. Vyššia šľachta, ktorá určovala spoločenský, náboženský, ale i hospodársky rast mestečka, svoje sídla v Beckove opustila alebo vymrela. Medzi nimi aj vplyvní šľachtici evanjelického vierovyznania. V prvej polovici 19. stor. bol Beckov, ako ho charakterizoval Vladimír Mináč, „*opusteným hniezdom, plné uhorských zemanov*“. Navyše, deti týchto zemanov boli väčšinou vychovávané v maďarskom duchu. Aj počet

remeselníckych rodín sa znateľne znížil. Hurbanovi vrstovníci pochádzali prevažne z katolíckych rodín, pretože obyvateľov katolíckeho náboženstva bolo v tom období v Beckove takmer dva razy toľko ako evanjelikov. Hurban, syn evanjelického farára, by si sotva mohol nájsť seberovných kamarátov z beckovských rodín. Nečudujme sa teda, že samotné mestečko Beckov Hurbanovi neprirástlo k srdcu. Ak sa nehrával s deťmi v centre Beckova, tak do samotného mestečka ani nemusel chodiť, keď, tak iba s otcom, a to väčšinou len nakupovať u židovských obchodníkov. Kostol a školu mal totiž blízko rodného domu. Tieto budovy boli postavené na kraji Beckova, mimo centra, teda tam, kde sa zvykli stavať tzv. tolerančné kostoly.

Pojem „rodisko“ u Hurbana

Ak nadviažem na spomínanú prechádzku po Považskom svete, tak môžem pokračovať tým, ako sa Hurban vybral z Beckova do Malých Stankoviec, kde sa rozveselil so stále vtipkujúcim Pavlom Čendekovičom. V ten istý deň pokračoval, už sám, ďalej na východ „k Rokošu“ a k „nášmu, pod ním zrodenému, Ľudovítovi“. Ešte v Malých Stankovciach sa stáva znova tým Hurbanom, ktorý svoju cestu citovo prežíva a svoje zážitky sa snaží čo najvernejším spôsobom sprostredkovať čitateľovi. Krásne výhľady na Považie sa mu naskytli určite už z beckovských hôr, ale zdá sa, že považskou prírodou je nadšený až na vršku nad Stankovcami.

Priestor, ktorý vo svojom cestopise venuje Uhrovcu, Ľudovítovi Štúrovi a jeho rodine je nepochybne najpôsobivejšou časťou tohto Hurbanovho diela. Kým svojím rodiskom sa snaží čo najrýchlejšie prejsť a keby sa dalo, možno by sa mu aj vyhol a nevenuje mu, okrem jednej negatívne pôsobiacej vety, žiadnu pozornosť, tak pobyt v Štúrovom rodisku Hurban charakterizuje, ako „*hody môjho ducha*“. Ľudovítovým rodičom vyslovuje obdiv a je im za celý národ vďačný, že vychovali takých veľkých synov, ako sú „*naši Štúrovia*“.

Podstatu Ľudovítovho detstva však spoznáva až v uhroveckej prírode, keď v nej pobudne po boku samotného Štúra: „*A v pohľade na túto čarokrásnu uhrovskú prírodu, kde sa môj Ľudovít svetlu zjavil, svetlo uzrel, rástol a svoje detské hry hrával, čo sa v tomto pohľade na moju myseľ nieslo myšlienok, nemôžem to opísať. Lebo mi žil každý strom a všetko ukazovalo Ľudovíta. Videl som ja tu všade Ľudovíta, jeho dušu s ideálom týchto hmotností v jedno zliatu. Tá nekonečná bolesť, čo sa ustavične varí a prekypuje v prudkej duši drahého Ľudovíta, a ten skok jeho ducha, ktorým sa vyroňuje z tejto bolesti v slovo a v skutok, takže bolesť, slovo a skutok pôsobí jeho večnú trichotómiu, ukazuje a tvorí jeho podstatu, túto róznu povahu Ľudovítovu čítal som už v tejto prenikavo uchvacujúcej uhroveckej prírode.*“

Uhrovecká príroda bola podľa Hurbana akousi druhou – duševnou matkou Ľudovíta Štúra. V lone tejto prírody sa zrodila Ľudovítova osobnosť. Aj na to tomto mieste Hurban dokazuje, že príroda v živote človeka hrá veľmi závažnú úlohu. Cez prírodu sa človek dostáva k zdroju opravdivého života. Odovzdáva mu silu ducha, je zdrojom sily a energie potrebnej k životu. Mohli by sme teda očakávať, že Hurban i svoje detstvo hodnotí v týchto intenciách.

PhDr. Jozef Karlík (dokončenie v budúcom čísle)

In: Beckovské noviny č. 5/2017, s. 6-7.